

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

ergo Angeli mortalitatem habent, desineretque suapte natura possunt.

Præterea, quoniam in 6. Synodo generali in epistola Sophronij Patriarchæ Hierosolymitani, quæ habetur actione 11. & approbatur tamquam orthodoxa ab uniuersa synodo actione 13. dicitur, intellectualia & inuisibilia non mori, & corrumpi, ut sensibilia, quæ fluunt & transeunt: non tamen esse immortalia per naturam, sed per gratiam ea à morte, & corruptione coërentem.

Supposita distinctione illa potentia passiuæ, aut quasi passiuæ in naturali & logicam, suppositoque hanc non aliud esse, quam non repugnantiam, ut sit id quod secundum eam dicitur possibile, quæ omnia late exposuimus cum Aristotele 2. de interpretatione c. 3. sit prima conclusio. Angeli suapte natura mutari nequeunt substantialiter per causas naturales ab esse ad non esse, neque in eis est potentia aliqua naturalis ad talem mutationem, & ideo suapte natura, quemadmodum sunt simpliciter immortales comparatione causarum omnium naturalium, & non ratione alicuius doni superadditi, ut erant primi parentes in statu innocentie, & erunt beati post corporum resurrectionem: ita postquam semel esse à Deo acceperunt per creationem, sunt entia suapte natura necessaria, si ad causas naturales referantur. Hæc conclusio est quam D. Thomas hoc loco & aliis citatis intendit, & tantum abest ut parum fidei sit consona, ut & principii philosophiæ, & doctrinæ fidei sit maximè consentanea. In concilio namque Lateranensi sub Leone 10. sessione 8. damnantur, qui affirmant animam rationalem, saltem secundum philosophiam, esse mortalem. Quod si anima rationalis, neque secundum philosophiam mortalis est, utique suapte natura est immortalis, eò quod suapte natura, secluso quocunque dono supernaturali, non habeat, unde vi causarum naturalium corrumpi, desineretque possit: idem verò maiori cum ratione de Angelo est dicendum, & pari etiam ratione de celo. Quare, eo ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur. Quod verò in angelis non sit potentia realis ad non esse, ex se est notum. Confirmatque id optimè Caietanus, quoniam nulla potentia, nullaque inclinatio naturalis est primò ad non esse, quod malum est, sed omnis est primò ad esse, ut materia primaligni ex eo est potentia ad non esse ligni, quod est potentia ad esse ignis, quod pugnat cum esse ligni in eadem materia, quare cū in angelis non detur aliquid, quod sit potentia ad aliud esse, quod pugnet cum esse angeli: sit ut in eo non detur potentia realis ad non esse. Cæli verò, si materiam habent specie distinctam à materia inferiorum corporum, cū careant potentia ad aliam formam, carent etiam potentia ad non esse. Si verò materiam habeant eiusdem speciei cum materia corporum inferiorum, dicendum est à forma Cæli, quæ neque qualitatem alicui contrariam secum patitur, neque illam ut dispositionem exigit, provenire, quod vi agentium naturalium corruptionis expertes sint, desineretque nulla ratione queant: de qua re infra dum de opere sex dierum sermo erit.

Secunda conclusio. Angeli, ac cæli possunt non esse per potentiam diuinam, daturque in eis potentia, non quidem realis ac naturalis, sed logica (id est, non repugnantia, ut non sint per potentiam diuinam) fundata in ipsorum naturis: quare suapte natura possunt non esse collatione facta cum potentia diuina. Hanc intendit etiam D. Thomas hoc

Molina in D. Thom.

loco, & aliis citatis, dum docet, Angelos accælos posse non esse, non quidem per potentiam in se, sed per potentiam in Deo. Loquitur enim de sola potentia reali, neque negat potentiam logicam in naturis eorum fundatam comparatione potentie diuinæ. Hanc & præcedentem conclusionem satis perspicue paucis ostendimus supra q. 3. art. 4. disputatione 1.

Ad argumentum igitur Antæoli dicendum est, angelos secundum suam naturam non posse desinere, sed necessariò esse, comparatione dumtaxat agentium naturalium, non verò comparatione Dei. Quando verò infert, quod si id ita esset, tunc secundum suam naturam non possent non esse, admittenda est sequela, si sermo sit de potentia naturali, & comparatione agentium naturalium: neganda verò est, si sermo sit de potentia logica comparatione potentie diuinæ: quando verò ulterius subsumit, id quod secundum suam naturam non potest non esse, neque diuina potentia posse non esse, neganda est minor, si in priori parte sit sermo de eo, quod secundum suam naturam non potest non esse per potentiam naturalem, quæ in ipso ad id sit, & comparatione agentium naturalium dumtaxat, in quo solum sensu inferretur argumento.

Ad testimonium Pauli dicendum est, Paulum loqui de immortalitate omni ex parte comparatione cuiusque potentie, quo pacto Angeli immortales non sunt, sed solum comparatione agentium naturalium.

Ad testimonium verò Sophronij dicendum est, hunc habere sensum intellectualia non esse immortalia per naturam, ut Deus est, quasi suapte natura non habeant potentiam logicam, seu non repugnantiam, ut non sint per potentiam diuinam: esse verò immortalia per gratiam, hoc est, per liberum influxum Dei, quo ea conseruat, ne in nihilum redigantur. Atque hæc planior & melior expositio est, quam ea, quam circa eundem locum tradit Miranda in sua summa.

QVÆSTIO X.

De æternitate.

ARTICVLVS I.

Quid sit æternitas.

DISPVATIO I.

AETERNITAS, ut Durandus in 1. d. 19. q. 2. rectè ait, significare videtur durationem interminabilem, seu interminatam. Unde æternum dicitur, quasi extra terminum, aut sine termino durationis. Quod enim à parte antè termino caret durationis dicitur æternū à parte ante: quod verò termino durationis caret à parte post, dicitur æternum à parte post: & quod utroque modo caret termino, dicitur æternum utroque modo. Tribus autem modis intelligi potest duratio aliqua interminata. Vno, secundum se totam, sed non secundum suas partes, quo pacto si motus cæli fuisset ex æternitate, duraretque in æternum, tempus (quod est eius duratio) esset interminatum secundum se totum à parte antè, & à parte post, sed non secundum suas partes, quæ planè terminum haberent. Alio modo potest intelligi duratio interminata, ita ut secundum nihil sui actū habeat terminum, possit tamen illum habere, quo pacto si

Æternitatis nomine quid significetur.

Tertio.

Potentia passiuæ, aut quasi passiuæ, in naturali, & logica, alia natura, alia logica. Prima conclusio. Angeli suapte natura immortales sunt simpliciter immortales comparatione causarum omnium naturalium, & non ratione alicuius doni superadditi, ut erant primi parentes in statu innocentie, & erunt beati post corporum resurrectionem: ita postquam semel esse à Deo acceperunt per creationem, sunt entia suapte natura necessaria, si ad causas naturales referantur. Hæc conclusio est quam D. Thomas hoc loco & aliis citatis intendit, & tantum abest ut parum fidei sit consona, ut & principii philosophiæ, & doctrinæ fidei sit maximè consentanea. In concilio namque Lateranensi sub Leone 10. sessione 8. damnantur, qui affirmant animam rationalem, saltem secundum philosophiam, esse mortalem. Quod si anima rationalis, neque secundum philosophiam mortalis est, utique suapte natura est immortalis, eò quod suapte natura, secluso quocunque dono supernaturali, non habeat, unde vi causarum naturalium corrumpi, desineretque possit: idem verò maiori cum ratione de Angelo est dicendum, & pari etiam ratione de celo. Quare, eo ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur. Quod verò in angelis non sit potentia realis ad non esse, ex se est notum. Confirmatque id optimè Caietanus, quoniam nulla potentia, nullaque inclinatio naturalis est primò ad non esse, quod malum est, sed omnis est primò ad esse, ut materia primaligni ex eo est potentia ad non esse ligni, quod est potentia ad esse ignis, quod pugnat cum esse ligni in eadem materia, quare cū in angelis non detur aliquid, quod sit potentia ad aliud esse, quod pugnet cum esse angeli: sit ut in eo non detur potentia realis ad non esse. Cæli verò, si materiam habent specie distinctam à materia inferiorum corporum, cū careant potentia ad aliam formam, carent etiam potentia ad non esse. Si verò materiam habeant eiusdem speciei cum materia corporum inferiorum, dicendum est à forma Cæli, quæ neque qualitatem alicui contrariam secum patitur, neque illam ut dispositionem exigit, provenire, quod vi agentium naturalium corruptionis expertes sint, desineretque nulla ratione queant: de qua re infra dum de opere sex dierum sermo erit.

Animæ rationalis neque secundum philosophiam mortalis est, utique suapte natura est immortalis, eò quod suapte natura, secluso quocunque dono supernaturali, non habeat, unde vi causarum naturalium corrumpi, desineretque possit: idem verò maiori cum ratione de Angelo est dicendum, & pari etiam ratione de celo. Quare, eo ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur. Quod verò in angelis non sit potentia realis ad non esse, ex se est notum. Confirmatque id optimè Caietanus, quoniam nulla potentia, nullaque inclinatio naturalis est primò ad non esse, quod malum est, sed omnis est primò ad esse, ut materia primaligni ex eo est potentia ad non esse ligni, quod est potentia ad esse ignis, quod pugnat cum esse ligni in eadem materia, quare cū in angelis non detur aliquid, quod sit potentia ad aliud esse, quod pugnet cum esse angeli: sit ut in eo non detur potentia realis ad non esse. Cæli verò, si materiam habent specie distinctam à materia inferiorum corporum, cū careant potentia ad aliam formam, carent etiam potentia ad non esse. Si verò materiam habeant eiusdem speciei cum materia corporum inferiorum, dicendum est à forma Cæli, quæ neque qualitatem alicui contrariam secum patitur, neque illam ut dispositionem exigit, provenire, quod vi agentium naturalium corruptionis expertes sint, desineretque nulla ratione queant: de qua re infra dum de opere sex dierum sermo erit.

Angeli & cæli ex ipso quod esse acceperunt, entia necessaria sunt suapte natura, si cū causis naturalibus comparantur. Quod verò in angelis non sit potentia realis ad non esse, ex se est notum. Confirmatque id optimè Caietanus, quoniam nulla potentia, nullaque inclinatio naturalis est primò ad non esse, quod malum est, sed omnis est primò ad esse, ut materia primaligni ex eo est potentia ad non esse ligni, quod est potentia ad esse ignis, quod pugnat cum esse ligni in eadem materia, quare cū in angelis non detur aliquid, quod sit potentia ad aliud esse, quod pugnet cum esse angeli: sit ut in eo non detur potentia realis ad non esse. Cæli verò, si materiam habent specie distinctam à materia inferiorum corporum, cū careant potentia ad aliam formam, carent etiam potentia ad non esse. Si verò materiam habeant eiusdem speciei cum materia corporum inferiorum, dicendum est à forma Cæli, quæ neque qualitatem alicui contrariam secum patitur, neque illam ut dispositionem exigit, provenire, quod vi agentium naturalium corruptionis expertes sint, desineretque nulla ratione queant: de qua re infra dum de opere sex dierum sermo erit.

Cæli forma habent quædam corruptibilia, si suapte natura.

Secunda conclusio. Angeli & Cæli desinere esse possunt per potentiam adiuuam Dei, & logicam in ipsis.

Ad primum argumentum in contrariū.

Ad secundū.

Ad tertium.

G Deus

Deus creasset Angelum ex aeternitate, stans etque conseruare eum in aeternum. *Eum* (quod duratio est substantiae Angeli) iuxta eorum sententiam, qui, ut inferius videbitur, recte existimant carere partibus, esseque totum simul, utique secundum nihil sui haberet actu terminu, posset tamen secundum se illam habere: tum quod in quocumque instanti possit Deus Angelum redigere in nihilum: tum etiam quod potuerit Deus producere illa ex tempore, atque adeo duratio illius potuerit habere principium a parte ante. Tertio modo intelligi potest duratio interminata, tam secundum se tota, quam secundum quodlibet sui, tam actu quam potentia, eo quod sit infinita, indiuisibilis, tota simul, atque independens a quocumque alio, quo pacto sola duratio diuina dicitur interminata, seu potius interminabilis, atque haec est quae propriissime nuncupatur aeternitas.

Aeternitas quid, in maxime propria significatio.

Aeternitas igitur in hac propriissima significatione ita definitur a Boetio 5. de consolatione, pro vltima. *Est interminabilis vita tota simul, & perfecta possessio.* Per particulam *interminabilis*, excluditur omnis duratio habens principium aut finem. Per particulam, *tota simul*, excluditur duratio successiua, quae caret terminis, ut esset tempus, si motus fuisset ex aeternitate, duraretque in aeternum. Per particulam, *perfecta possessio*, excluditur aeternitas infinitum quale esset si Angelus productus esset ex aeternitate, duraretque in aeternum: tum quia quod terminari & desinere potest, non perfecte possideretur: tum etiam quoniam est quid coniunctum cum variatione ac mutatione accidentaria eius substantiae, in qua est, ut videbitur inferius, ostensumque est articulo praecedente. Ponitur in definitione particula, *Vita*, ut intelligamus aeternitatem non esse durationem cuiusque entis, sed viuentis, cuius esse, & duratio est vita. Potest etiam ita planius describi. Est duratio tota simul, & interminabilis omnino. Ita scilicet, ut per nullam potentiam possit terminum habere, neque in se, neque per collationem, & quasi commensurationem cum tempore vero aut imaginario.

Planior descriptio.

DISPUTATIO II.

Utrum aeternitas formaliter sit in Deo, careatque successione prioris & posterioris.

Aeternitas habere successione suadet primo.

Quod aeternitas non sit tota simul, sed successio prioris & posterioris in ea cernatur, suadet potest primo, quia aliquid aeternitatis fuit, & non est, & aliquid erit, & non est: ergo in aeternitate successio cernitur prioris & posterioris. Consequentia est manifesta: antecedens vero probatur, quoniam duratio, qua Deus coexistit dici hesterni, fuit, & non est: & duratio, qua coexistit dici crastino, erit, & non est.

Confirmatio.

Confirmatur haec ratio, quoniam modo verum est dicere, Deus durabat ante mille annos, & durabit post mille annos: ergo duratio ipsius partim fuit, & partim erit, ac proinde in ea cernitur successio.

Secundo.

Secundo, durationi, qua Deus ex aeternitate durauit vsque ad illud instans, in quo creauit mundum, addita est duratio, qua ab illo instanti, vsque ad praesens instans durauit, atque ex vtraque duratione conflata est duratio, qua Deus ex aeternitate vsque ad praesens instans durauit: ergo in aeternitate ac duratione diuina successio admittenda est.

Tertio.

Tertio, omnis duratio cum altera comparata vel est maior, vel minor, vel aequalis, sed aeternitas di-

uina non est minor, neque aequalis tempori: ergo est maior illo: cum ergo intelligi nequeat duratio maior alia sine successione, & sine partibus, quarum vna illa exaquet, altera vero excedat: fit, ut in aeternitate deuri successio secundum prius, ac posterius.

Aureoli sententia.

Aureolus apud Capreolam in 1. dist. 9. quaest. 1. articulo 2. in argumentis quae quarto loco adducit, motus 3. argumento, quod proximè proposuimus, atque aliis similibus asseruit, in omni duratione necessarii cerni successione prioris & posterioris: & ideo aeternitatem (quam dicit formaliter esse in Deo) non esse formaliter durationem, sed esse essentiam diuinam, quatenus assistit omni tempori, etiam possibili imaginario, & quatenus sua virtute (quae non est aliud, quam ipsa essentia) attingit omne tempus. *Quemadmodum enim*, inquit, *immensus*: quae Deus dicitur esse vbique, non est aliud quam ipsa essentia diuina propria virtute attingens omnia loca: eaque ratione vbique existens: ita aeternitas non est aliud, quam essentia diuina sua immensitate atque virtute assistens omni tempori. Quare velle videtur, aeternitatem esse essentiam diuinam, ut praesentem omni tempori etiam possibili imaginario, quam praesentiam appellat assistentiam, eaque ratione defendit, in aeternitate diuina, non dari successione prioris & posterioris. Conficit vero ita argumentum. Sicut se habet ad Deum immensitas diuina, qua attingit omnes differentias loci, etiam imaginarij, & qua dicitur esse vbique: ita se habet ad eum aeternitas, qua attingit omnes differentias temporis, etiam possibili imaginarij, eiusque assistit: sed immensitas non dicit in Deo magnitudinem aliquam extensionis permanentem, qua Deus est ita vbique, sed essentiam ob sui infinitam perfectionem vbique praesentem, ac totam simul: ergo neque aeternitas dicitur durationem, ac proinde nec extensionem successione. sed ipsam essentiam diuinam indiuisibilem sua infinita vi & essentia omni tempori etiam possibili imaginario, praesentem atque assistentem.

Aureoli argumentum.

Gabriel in 2. d. 2. q. 1. censet etiam durationem omnem includere successione prioris & posterioris. Attamen addit, durationem cuiusque rei nihil aliud esse, quam ipsam rem, quae durare dicitur, connotando successione, vel in ipsamet, vel in alia re coexistente actu, vel potentia: ut durationem motus, quam tempus appellamus, non esse aliud, quam motum ipsum connotando successione prioris & posterioris, quae in ipso motu reperitur, durationem etiam Angeli, quam vocamus aeternum, non esse aliud, quam angelum ipsum, qui durare dicitur, aut quam esse Angeli, connotando successione motus existentis tunc actu vel potentia, cui Angelus coexistit. Eadem ratione durationem diuinam, quae aeternitas dicitur, ait, non esse aliud, quam Deum seu esse diuinum, connotando successione infinitam motus existentis actu vel potentia, cui Deus coexistit. Itaque vult durationem omnem copleri per successione motus, quam connotat, eaque ratione in omni duratione reperiri prius & posterius. Hinc infert, res omnes creatas, quoad durationem, mensurari tempore: mensurari vero ratione motus, cui coexistunt, & cuius propria mensura est tempus, nullamque aliam esse mensuram durationis rerum creatarum praeter tempus. Addit vero, durationem diuinam neque tempore, neque mensura alia mensurari: eo quod sit infinita, infinitumque mensurari nequeat. Infert praeterea, vnum Angelum dici maioris, aut minoris durationis quam alium, a maiori vel minori successione motus, cui coexistit,

Gabrielis sententia.

Utrum aeternitas formaliter sit in Deo, careatque successione prioris & posterioris.

coexistit, & dici priorem, aut posteriorem duratio-
ne quam alium, à priori vel posteriori successione
motus, cui coexistit.

Prima con-
clusio.
Aeternitas
formaliter
est duratio,
formaliter
existit in
Deo.

Sit nihilominus prima conclusio. Aeternitas formaliter est duratio, formaliterque existit in Deo. Hæc est communis Sanctorum, atque Scholasticorum sententia. Probatúrque primò, quoniam Deus ante omnem creationem rerum per infinitum tempus imaginarij, quod creationem antecessit, duravit duratione reali: hanc verò durationem (si detur) omnes appellant aeternitatem: neque eo tempore esse potuit in alio, quam in Deo: ergo aeternitas formaliter est duratio, formaliterque in Deo existit. Consequenter est manifesta: maior verò probatur, quoniam Deus toto illo tempore imaginario existit existentia reali, per quam formaliter coexistit realiter ex parte sua toti illi tempori: tempus verò coexistit Deo per existentiam in potentia, atque imaginariam: ergo Deus toto illo tempore duravit duratione reali, tempus verò duratione imaginaria. Patet consequentia, quoniam ut quæstione 3. artic. 4. disputatione 2. cum Scoto dicebamus, duratio rei, vel est idem cum existentia eiusdem rei, vel illam consequitur, quare si existentia rei est realis, duratio etiam est realis. Confirmatur eadem maior, quoniam cum Deus extiterit, toto illo tempore, utique eo tempore non fide, sed verè duravit, ac proinde dicendum proculdubio est, durasse duratione reali ac vera. Minor quo ad priorem partem, nempe quòd si detur duratio realis, qua Deus tempore infinito imaginario duraverit, illam omnes appellant, atque confiteantur esse aeternitatem, perspicua est. Quoad posteriorem verò, nempe quòd ante creationem rerum non potuerit esse in alio, quam in Deo, et eo etiam est manifesta, quòd tunc nullæ erant creature in quibus esse posset.

Secundò probatur eadem conclusio, quoniam iuxta sententiam Gabrielis concedendum esset, aeternitatem non esse totam simul, in eaque esse prius & posterius, darique præsens, præteritum, & futurum, & insuper mensurari tempore, ut cæteras durationes, si non secundum se totam, eò quòd sit infinita, saltem secundum suas partes, affirmat namque aeternitatem compleri per successionem infinitam motus actû vel potentia existentis, cui Deus coexistit, eamque includere in sua ratione formali, ratione cuius prædicta omnia aeternitati proculdubio convenirent. Quamvis autem non dubitem prædicta omnia Gabrielem fuisse concessurum, sunt tamen non solùm contra definitionem Boëtij, sed etiam contra communem sententiam Doctorum negantium præteritum & futurum in aeternitate, ut patebit ex testimoniis inferius citandis, & sunt minus digna attributis divinis, de quorum numero est aeternitas.

Secunda conclusio.
Aeternitas
divina neque
partes neque
successionem
habet.

Secunda conclusio. In aeternitate divina neque partes, neque successio vlla reperitur. Hæc, supposita præcedente conclusione, nempe quòd aeternitas sit quid reale formaliter existens in Deo, certissima est apud omnes: oppositum namque esset error in fide, & cum absoluta omni ex parte simplicitate, atque immutabilitate Dei aperte pugnaret, utraque autem conclusio testimoniis Sanctorum Patrum comprobatur. Augustinus enim in illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te*, sic ait: *In aeternitate nec præteritum quicquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, quare per verbum, hodie, intelligit eo loco aeternitatem, quæ tota est simul ac præsens.* In illud etiam Psalmi 120. *In generatione & generatione*

Molina in D. Thom.

A ratione anni tui, ita inquit: *Qui anni tui? qui, nisi qui non venient, ut transcant? qui, nisi qui non ideo veniunt, ut non sint? omnis enim dies in hoc tempore ideo venit, ut non sit, omnis hora, omnis mensis, omnis annus, nihil horum stat, antequam veniat non est, cum venerit non erit. Anni tui, qui non mutantur, in generatione & generationem erunt.* Et infra: *Non aliud anni Dei, & aliud ipse Deus, sed anni Dei aeternitas Dei est. Aeternitas ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, ibi nihil est præteritum, quasi iam non sit, nihil est futurum, quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est, non est ibi fuit, & erit.* Atque hac ratione dicit Deum dixisse Moyfi Exodi capite 3. *Ego sum, qui sum, sic dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos.* Idem affirmat undecimo confessorum capite 11. atque aliis sequentibus. Gregorius quoque 16. moralium capite 21. super illud Job capite 14. *ab omnipotente non sunt abscondita tempora, inter alia ait: Quid dies Dei, nisi ipsa eius aeternitas appellatur, quæ nonnumquam vnius diei pronuntiatione exprimitur (propter stabilitatem scilicet, qua semper est præsens atque tota simul): & paulò inferius: neque aliud ipse, atque aliud dies eius sunt, Deus namque hoc est, quod habet: aeternitatem quippe habet, sed ipse est aeternitas.* Et subdit, *aeternitas semper esse habet, in qua nulla pars sua longitudinis præterit, ut pars alia succedat, sed totum simul esse est.* lib. etiam 4. cap. 32. ait, *fuisse, & futurum esse aeternitas non habet.* Anselmus etiam Monolo. cap. 21. & 22. duas conclusiones propositas affirmat, asserens aeternitatem, quam idem esse dicit cum essentia divina, neque habere præteritum, neque futurum sed esse totam simul, quod latè probat ex Dei simplicitate. Idem ex eodem capite affirmat Bernardus sermone 89. super centica.

D Quòd verò aeternitas sine vlla successione ac varietate ex parte sui coexistat omni tempori, explicat aliqui similitudine ligni in fluvio defixi atque immoti: ut enim aliis atque aliis partibus aquæ circa ipsum defluentibus, lignum fixum atque immotum permanet: ita aliis, atque aliis partibus temporis præterlabentibus, nunc aeternitatis sine vlla successione partium permanet totum simul. Accommodatius tamen id explicat D. Thomas 1. contra gentes, cap. 66. similitudine puncti, quod est centrum circuli. Ut enim centrum illud est indivisibile quoddam extra circumferentiã circuli, è regione correspondens totum toti circumferentiæ, & singulis illius partibus ac punctis, quæ tamen inter se distant, & mutuo sibi succedunt, dum circumferentiã describitur: ita aeternitas est indivisibile quoddam extra tempus existens tota respondens toti tempori, & tota singulis partibus, atque instantibus illius, quæ de cursu temporis sibi mutuo succedunt, ac fluunt, totaque simul permanens semperque eodem modo se habens.

Aeternitas
successionem
non
habere
explicitè
plùs explicatur.

E Tertia conclusio. Sicut Deus non ex aeternitate, sed ex tempore habuit relationem præsentis ad res creatas, idque propter defectum existentis rerum creaturarum, quæ, ut quæstione 8. vltimè est, necessaria est ad talem relationem: ita ex tempore habet relationem præsentis, seu simul existentis cum tempore, quam coexistentia addit supra existentiam: quare successivè dicitur Deus coexistere alteri, atque alteri parti temporis, non successione, quæ sit in existentia & duratione divina, sed in relatione rationis, quam coexistentia addit supra existentiam, & quæ ad successionem temporis oritur successivè in Deo comparatione alterius ac alterius partis temporis, de novo existentis. Conclusio hæc de se est satis manifesta.

Tertia conclusio.
Deus relationem præsentiam ad tempus, quæ coexistentiã cum illa supra divinam existentiam addit, ex tempore habuit.

Pro solutione argumentorum, quæ proposita sunt, notandum est, quamvis æternitas in se non habeat præteritum & futurum, habere tamen coexistentiâ temporis præterito & futuro, idque successivè ratione relationis rationis, quam coexistentia addit supra existentiam, ut proximè explicatum est: successivèque intellecta in mensura durationis nostri temporis, non verò in æternitate: cum enim duratio æternitatis sit tota simul, ea, quæ comparatione moræ temporis sunt vnum post aliud, comparatione moræ indivisibilis æternitatis sunt simul, ut alio in loco magis perspicuum fiet. Quare, si loquamur de nostro tempore, concedere possumus, æternitatem fuisse herid est, coexistisse diei hesterni, cui æternitas hodie non coexistit, non propter defectum æternitatis, sed propter defectum diei hesterni, qui iam hodie non existit, & ob id hodie non coexistit ei æternitas in nostro tempore. Concedere etiam possumus æternitatem futuram cras, quia scilicet coexistet cras diei crastino, cui hodie non coexistit propter defectum diei crastini, qui hodie non existit.

Ad primum argumentum in initio propositum.

Ad primum ergo argumentum negandum est antecedens. Ad probationem verò negandum est rursus antecedens: tota enim æternitas est duratio, qua Deus coexistit diei hesterni, & qua coexistet diei crastino, atque de illa modò verum est dicere, fuit heri, erit cras, & est nunc, copulis harum propositionum consignantibus ac connotatibus varias differentias nostri temporis, in quibus æternitas coexistit, coexistet, & coexistit variis partibus temporis.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem concessio antecedente, neganda est consequentia, quoniam inde non sequitur, partem quendam æternitatis fuisse, & partem aliam esse futuram, sed æternitatem coexistisse, & futurum esse, ut coexistat diversis partibus temporis in variis etiam temporis differentiis, quæ per copulas illarum propositionum adsignificantur.

Ad secundum.

Ad secundum negandum est antecedens: eadem namque indivisibilis æternitas est, qua Deus duravit in seipso, & coexistit infinito tempori imaginario, quod fuit usque ad creationem mundi, & qua duravit, & coexistit tempori vero, quod fuit à creatione mundi usque ad hoc instans præsens, neque æternitati, durationive Dei secundum se vlla facta fuit additio, sed tempori imaginario, quod fuit usque ad creationem, facta est additio veri temporis, quod à creatione mundi usque ad instans præsens fuit. Sicut enim ex eo quòd animus rationalis, indivisibilis in se, informent plures partes corporis, non fit maior secundum se, neque illi fit additio, sed corpus, in quo est totus, & in cuius singulis partibus est etiam totus, est, quod aduentu novarum partium accrescit, & fit maius: ita ex eo quòd indivisibilis æternitas coexistat tota maiori tempori & singulis illius partibus, non accrescit, & fit maior secundum se, sed tempus, cui illa coexistit, fit maius & accrescit.

Ad tertium.

Ad tertium neganda est maior, si simpliciter & propriè loquendum sit, non enim est vera, nisi in durationibus in quibus formaliter cernitur extensio: ac latitudo partium. Sicut enim rationalis animus non est maior, neque minor, neque æqualis corpori quòd informat, eò quòd corpus extensionem ac latitudinem partium habeat, animus verò extensione & partibus careat: ita æternitas, quæ indivisibilis est secundum se, nec maior, nec minor, nec æqualis tempori, quòd extensionem, ac partes habet, dici propriè debet. Posset verò æternitas dici maior tempore, non quidem propriè &

formaliter, sed virtute, quatenus in se continet eminenter tempus, cui coexistit, coexistereque potest longè maiori: ut verò aliquid sit hoc modo maius alio, neque successionem, neque partes id habeat necesse est.

Pro solutione argumenti Aureoli notandum est, sicut essentia divina, ut substantia est, sua immensitate ac infinitate attingit omnia spacia, in quibus est formaliter, per relationem præsentis ad vnumquodque eorum: ita etiam eandem essentiam, ut ratio siue intellectus est, attingere cognitione omnia obiecta, etiam ea, quæ quacumque potentia esse possunt, & ut rationem habet potentiam, attingere omnem effectum, qui producitur, atque quæ ratione res existens seu durans in se ipsa est, sua existentia & duratione coexistere omnibus rebus, durareque quando illæ durant, etiam si durationes imaginariæ sint, ac possibiles tunc divina potentia. Hoc tamen est discrimè, quòd licet, ut sua immensitate attingat omnè spacium, & sua potentia attingat immediatè omnes effectus, per se necessariū sit, ut ab illis per spacium aliquod interiectum minimè distet, sed illis præsens sit, ut q. 8. ostensum est: ut tamen intellectu attingat cognoscendo obiecta, atque existentia sua coexistat aliis rebus, durationeque sua duret quando alia durant, per se id non est necessarium: si enim per impossibile ab eis distaret spacio interiecto, posset nihilominus Deus illa attingere cognitione, illisque existentibus & durantibus coexistere & durare simul, loco ab eis omnino disjunctus ac separatus.

Hoc ita constituto, ad argumentum admittit maioris propositione, licet, si per se loquamur, aliter attingantur spacia ab essentia divina sua immensitate, quam æternitas attingat differentias temporis, etiam possibilis imaginarij, aliterque eis assitit seu coexistat, ut explicatum est) atque etiam admittit minore, neganda est consequentia: non enim rectè concludit, non esse durationem, sed solum concludit non esse talem durationem, quæ habeat successionem partium, quòd nos libenter admittimus. Est verò æternitas essentia ipsa divina apprehensa secundum rationem rei existentis, atque durantis in se ipsa formaliter, quæ quidem rationes formales re ipsa in ea reperiuntur, non tamen ab ea distinguuntur nisi virtute.

Ad argumentum Aureoli.

DISPUTATIO III.

Utrum ratio æternitatis pendeat ab anima.

Quæstio hæc excitatur circa verba illa D. Thomæ: In apprehensione uniformitatis eius, quòd est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis.

Nomine autem, uniformitatis, intelligit permanentiam sine successione prioris & posterioris, ac sine partibus: eandemque permanentiam sine successione ac partibus. 1. Sententiarum d. 19. q. 2. art. 1. appellavit unitatē. Sicut enim tempus propter successionem prioris & posterioris dicitur numerus motus secundum prius & posterius, ita æternitas propter carentiam successionis dicitur quid vnum.

Tribus modis verba diui Thomæ hoc loco ab ipsius sectatoribus exponuntur. Primò, ut sit sensus, rationem formalem æternitatis in eo positam esse, quòd anima apprehendat uniformitatē ipsius, quasi ratio formalis æternitatis pendeat ab anima, compleaturque per animæ apprehensionem: eo modo, quo multi affirmant rationem temporis pendere ab anima, & compleri per apprehensionem animæ.

Tribus modis exponitur.

animæ. Secundò, ita vt nomine *rationis aternitatis*, intelligat conceptum formalem, quo apprehendimus aternitatem, non verò essentiam, ac conceptum obiectiuum aternitatis, sensùque sit: *Ratio aternitatis*, id est, conceptus formalis quo apprehendimus aternitatem, consistit in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum: id est, tunc habetur, quando mente apprehendimus vniformitatem eius, quod est extra motum. Tertiò, ita vt nomine, *rationis aternitatis*, intelligat conceptum obiectiuum (qui sæpè nomine rationis significatur, vt patet apud Aristotelem in antepredicamentis in definitione æquiocorum, & vniuocorum) atque sensus sit: *Ratio aternitatis consistit in apprehensione vniformitatis*, id est, in vniformitate, quæ apprehenditur, quando concipitur aternitas. Prioris duas expositiones tradunt Ferratiensis 1. contra genes capite 15. & Syluester in Cõsularo quaest. 10. articulo 1. approbant tamen magis primam. Dicunt enim, sicut completa ratio temporis posita est in ratione mensuræ, completurque per numerationem animæ distinguens partes temporis secundum prius & posterius, illudque diuidentis in dies, menses, & annos: ita completam rationem aternitatis positam esse in ratione mensuræ, completurque per animam apprehendentem vniformitatem, ac vnitatem esse diuini in ratione mensuræ eiusdem esse: neque enim habet esse mensuram diuini esse, nisi quatenus apprehenditur vt mensura: D. Thomas namque articulo sequente ad tertium ait, *aternitatem in Deo solum habere rationem mensuræ secundum apprehensionem nostram*. Caietanus verò hoc loco amplectitur tertiam expositionem, censetque rationem formalem aternitatis nullo modo pendere ab anima, sed esse à parte rei seclusa operatione intellectus: eò quod duratio diuina vnitatem atque vniformitatem habeat à parte rei seclusa operatione intellectus.

Tempus in acceptu.

Tempus quantitas per se.

Quarto Physicorum, atque in commentariis ad prædicamentum quantitatis duas temporis acceptiones distinguebamus. Vnam pro duratione seu mota successiua motus: atque hanc dicebamus esse verum ens reale nullo modo ab anima pendens, esseque speciem quantitatis à cæteris distinctam, quod præter autoritatem Aristotelis connumerantis tempus inter species quantitatis, ostendebamus: quoniam est quid quantum, quippe cum habeat partem extra partem, nempe præteritum, & futurum, quæ per instans copulantur, & non est quantum per accidens: ergo est quantum per se, ac proinde ens reale ab anima minimè pendens, verèque species quantitatis. Minor (in qua sola potest esse difficultas) probatur, quoniam si esset quantum per accidens, maximè per motum ex quo resultat: quod tamen patet esse falsum: videmus namque tam moras motuum inæqualium æquales esse inter se, quàm moras motuum æqualium esse inter se inæquales. Etenim si mobile vnum moueatur per spacium vnus leuæ, & alterum moueatur celerius duplo per spacium duarum leucarum, motus erunt inæquales, quippe cum tantus sit motus, quantum est spacium per quod mobile mouetur, vt de se est manifestum, colligiturque ex Aristotele 3. metaph. c. 13. & aliis ex locis: & tamen moræ ac durationes eorum erunt æquales. Rursus si duo mobilia moueantur, vnum quodque per spacium vnus leuæ, & vnum tamen moueatur duplo celerius altero, motus tunc erunt æquales, & moræ ac durationes eorum inæquales: cum altera sit duplo maior altera. Cuius rei ca est

Molina in D. Thom.

A ratio, quæd mora & duratio motus non oritur ex quantitate motus præcisè, sed ex quantitate vnâ cum celeritate seu concitatione motus: æqualis namque motus duplo magis concitatus habet duplo minorem moram. Quare si primò mobile moueretur duplo celerius, circulario esset æqualis: & tamen mora esset subdupla ad eam, quam modò facit. Tempus in hac significatione nullò modo pendere ab anima, nulli potest esse dubium: nullo namque operante intellectu, motus, pro maiori vel minori concitatione quam habet, facit maiorem vel minorem moram.

B Alteram acceptionem distinguebamus præ eadem etiam duratione & mora motus, vt prædefinita ab anima atque constituta tanta, vel tanta ad dimetiendas mutationes, quæ sunt in his inferioribus, & durationes earum. Vt enim anima definit, ac statuit cubitum, aut stadium certæ quantitatis, in mensuram rerum permanentium, ita definit & statuit diuersas partes temporis ad metiendas res successiuas. Vt eam partem temporis, quæ resultat ex circulo integro solis ad motum primi mobilis, appellat diem, quam rursus distinguit in viginti quatuor partes æquales, atque earum quamlibet horam appellat. Rursus diem per triginta plus minusve ductum, appellat mensem: ex duodecim verò mensibus annum constituit. Tempus in hac secunda acceptione definiuit Aristoteles 4. Physicorum, esse numerum motus secundum prius & posterius, id est, partes motus, in quibus cernitur prius & posterius, vt numeratae sunt & designatae ab anima certæ ac definitæ durationis ad metiendas rerum durationes. Tempus igitur ita sumptum docuit Aristoteles capite vltimo 4. Physicorum pendere ab anima: quoniam cessante illa numeratione & prædefinitione, quæ ab anima fit, non manet tempus ita acceptum, tamen si maneat in prima acceptione sumptum, in qua propriissimè dicitur tempus, estque verè species quantitatis.

D His igitur animaduertis, sit prima conclusio. Vt cessante operatione intellectus est tempus in prima eius acceptione, quæ est propria & completa ratio temporis: ita cessante operatione intellectus est aternitas pro duratione interminabili ac tota simul, qualis definita est disputatione 1. quæ est propria & completa ratio aternitatis. Hæc ex dictis est manifesta, confirmarique potest: quoniam in Deo formaliter est duratio, qua formaliter, reque ipsa durat, vt disputatione præcedente demonstratum est: eaque duratio ex natura rei est interminabilis & tota simul, ad sensum circa definitionem Boëtij disputatione 1. explicatum: ergo aternitas est in Deo seclusa operatione intellectus. Idem confirmari potest, quoniam ridiculum esset affirmare, Deum seclusa operatione intellectus non esse æternum: quod tamen necessariò esset confitendum, si quis diceret, seclusa operatione intellectus aternitatem non esse.

Prima conclusio. Aternitas est seclusa operatione intellectus.

E Secunda conclusio. Cum aternitas duratio sit infinita, partibus carens, Deusque infinitus etiam sit, atque ab eo ex natura rei illa non distinguatur, non videtur aternitas habere rationem mensuræ, maximè cum non faciliè sit explicare, quonam pacto ea Deo accommodari debeat, cum nihil in Deo cernatur, quæ aternitate veluti mensura definiri debeat: porriusimum si dicamus durationem cuiusque rei non, distingui ab existentia eiusdem rei. Hæc conclusio probatur, quoniam infinitum (vt ex Aristotele 4. Physicorum docet D. Thomas) mensura definiri nequit, sed tam res, dime-

Secunda conclusio. Aternitas propriè non videtur habere rationem mensuræ.

G 3 trienda

tienda, quam mensura, finita necessarid esse debent. Præterea mensura debet esse quid distinctum à re, cuius dicitur mensura idem namque sui ipsius mensura esse non potest, quare cum æternitas, essentia, atque existētia diuina idem sint, fit, vt vnum non possit esse mensura alterius. Ex hac conclusione colliges, non esse necesse omnem durationem habere rationem mensura.

Cum autem audis, mensuram debere esse quid finitum, ne intelligas de eo, quod dicitur mensura ad modum causæ exemplaris, quam non oportet rei metiendæ adæquari: quo pacto perfectissimum in vtroquoque genere dicitur mensura cæterorum, qua ratione quò aliquid magis accedit ad perfectissimum, eò est perfectius. Hoc namque modo infinita Dei perfectio mensura est omnium rerum: quò verò magis res perfectionem diuinam imitantur, per maioremque recessum ab imperfectione ad eam quodammodo magis accedunt, eò sunt, ac dicuntur perfectiores. Vnde Dionysius 5. cap. de diuinis nominibus. *Quæ Deo inquit, magis participant, ac viciniora sunt, atque diuiniora, iis, quæ minus participant.* Hoc tamen modo æternitas à Doctoribus citatis mensura diuini esse, nec constituitur, nec potest constitui.

Tertia conclusio.

Æternitas si rationem mensura habeat, quo actus, ens rationis est, copleturque per intellectum.

Tertia conclusio. Qui diceret æternitatem rationem mensuræ esse ens rationis, rationemque æternitatis, non secundum rationem æternitatis, sed secundum rationem mensuræ compleri per operationem intellectus. Hæc patet, quoniam in Deo mensura, & id quod ab ea definitur, idem sunt, neque distinguuntur, nisi vel per intellectum concipientem vnum, vt mensuram alterius, vel certè virtute: vt verò relatiua aliqua realis sit, necesse est, vt fundamenta ex natura rei sint distincta. Conclusionem hanc intendunt Ferrariensis & Syluester: volunt tamen durationem diuinam non esse completam secundum rationem æternitatis, nisi quando sortitur rationem mensuræ, in quo audiendi non sunt: æternitas namque absolutam quid est: mensura verò relatiuè dicitur ad mensuratum.

DISPUTATIO IV.

Utrum æternitas in Deo sit mera duratio realis, an verò includat negationem.

Scotus.

Scotus quodlibeto 6. §. restat nunc, in primis tanquam notum supponit, æternitatem ita ad existentiam diuinam pertinere, vt duratio æterna in Deo idem sit, atque existentia æterna. Deinde quaerit, vtrum quemadmodum in Deo infinitas intensiua, seu quæ ad perfectionem essentialiam, est modus realis essentia diuina, eò quod in essentia diuina reuera detur latitudo realis perfectionis sine termino, quæ latitudo à carentia termini denominatur infinita: ita æternitas sit modus realis & intimus existentia, quasi existentia diuina non solum sit infinita intensiue ex eo quod contineat infinitam perfectionem essentialiam, sed etiam quodam modo extensiue, eò quod secundum durationis rationem habeat infinitatem, hoc est, latitudinem realem duratiuam (vt Scotus vocat) infinitam.

Parte affirmatiuam confirmat.

Atque in partem affirmantem, quam non reputat improbabilem, citet illud Dionysij 5. capite de diuinis nominibus iuxta antiquam versionem, *Deum non quodammodo esse existens, sed simpliciter, & incircumscripte totum esse accipit in se ipso, & praeaccipit propter, quod dicitur rex seculorum.* Et subiungit,

A Ipse est esse existentibus, & ipsum esse existentium, & existens ante secula, ipse est enim eorum aeternum, qui est ante secula: quibus verbis innuere videtur, in existentia diuina esse infinitatem duratiuam ex natura rei, tamquam modum realem ipsius existentia iuxta sensum paulò antè explicatum.

In negatiuam argumentatur primò.

In partem verò negantem, quòd in existentia diuina non sit infinitas duratiua tamquam modus realis existentia, sed æternitas solum addat supra existentiam & durationem diuinam, in qua non sit talis modus, negationis definitionis; successione, & dependentia ab alio, quæ significantur particulis illis à Boëtio adhibitis in definitione æternitatis, videlicet, *interminabilis, tota simul, & perfecta possessio.* Argumentatur primò ex ipsamet definitione, in qua sola particula, *virtus*, quæ pro existentia viuens accipitur, est quid reale, ac positium: cætera verò particula significant negationem.

Secundò, quoniam quemadmodum, si Angelus in nihilum redigeretur eras, non haberet alium modum realem in sua existentia indiuisibili, & tota simul ab eo, quem haberet, si duraret in æternum, sed solum durare in æternum adderet negationem definitionis: ita si per impossibile duratio diuina desineret, non haberet alium modum realem ab eo, quem habet nunquam desitura: ergo æternitas, quæ importat durationem nunquam desuram, non dicit aliquid modum realem in duratione diuina, quasi ibi detur latitudo duratiua infinita, sed solum addit supra durationem negationem definitionis.

Secundò.

In hanc secundam partem inclinat magis Scotus: quare ad dictum illud Dionysij respondet, solum voluisse, Deum habere existentiam incircumscriptam, & infinitam intensiue, quia habet infinitam perfectionem existentia, quæ eminenter continet existentias rerum omnium, tam quæ actu existunt, quam quæ esse possunt, non tamen voluisse asserere in existentia diuina dari aliquam latitudinem duratiuam. Idcirco autem ait, *Dionysium dixisse, Deum esse aeternum, & regem seculorum, quòd cum duratiua & existentia ipsius pugnet ex natura rei omnis desitio, quæ non pugnat cum duratiuibus atque existentibus aliarum rerum non verò quòd crederet, in duratiua diuina talè latitudinem duratiuam esse constituentiam.*

Scoti sententia.

Quid tamen verisimilius credendum sit, explicabo quibus conclusionibus. Prima est. Sicut totum hoc, scilicet, ens infinitum, formaliter significat ens, & addit negationem finiti, quæ in ipsa entitate, cui conuenit, fundatur: ita æternum, formaliter significat durationem, & addit omni ex parte absolutam interminabilitatem, vt ita dicam, hoc est, negationem termini, ac definitionis, tam actu quam potentia, & tam secundum se totam, quam secundum quòdlibet sui. Atque huiusmodi interminabilitatem explicauit Boëtius per tres illas particulas, *interminabilis, tota simul, & perfecta possessio.*

Secunda conclusio. Sicut entitas, ac perfectio diuina, quæ quoad finiti negationem accidenratio dicitur infinita, habet latitudinem sine termino, ratione cuius fundat negationem finitatis, quam formaliter significat infinitum: ita duratio diuina habet latitudinem duratiuam sine termino, quæ fundat negationem prædictæ terminabilitatis.

Prima conclusio.

Æternum formaliter significat durationem, & addit omnimodam termini negationem.

Conclusio hæc contradicit illi parti, in quam Scotus inclinauit: eam tamen acceptam in sensu, in quo eam explicabo, reputo magis consentaneam dictis Sanctorum ac veritati, dignioremque attributo diuino, de quo disputamus, quam sit pars in quam propendit Scotus.

Secunda conclusio.

Duratio diuina in se habet omnimodam latitudinem duratiuam infinitam.

